

Bartosz Pasterski¹

Sprawozdanie z konferencji naukowej Central European Congress of Economic History. Modernization processes in younger Europe. Rzeszów, 28–29 listopada 2022 r.

W ramach projektu naukowego *Central European Congress of Economic History. Modernization processes in younger Europe*, którego realizację zaplanowano w okresie od 1 lutego 2022 do 31 grudnia 2023 r. ze wsparciem finansowym z programu „Doskonała Nauka” Ministerstwa Edukacji i Nauki, w dniach 28–29 listopada 2022 r. zorganizowany został w Rzeszowie Środkowoeuropejski Kongres Historii Gospodarczej. Organizatorem tego wydarzenia naukowego był Zakład Historii Gospodarczej i Społecznej Instytutu Historii Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego, a kierownikiem projektu pełnomocnik prorektora kolegium ds. organizacji i współpracy z zagranicą dr Jarosław Kinal. Celem całego projektu jest organizacja konferencji naukowej poświęconej dziejom procesów modernizacji na przestrzeni wieków na terenie tzw. młodszej Europy oraz publikacja dwóch monografii naukowych w języku polskim i angielskim. Jego pierwszy etap, czyli międzynarodowa konferencja naukowa, miał również integrować środowiska badaczy historii gospodarczej i społecznej z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Polski, Słowacji, Czech, Rumunii, Węgier, Ukrainy, krajów bałkańskich). W ramach zorganizowanego kongresu nawiązano relacje formalne oraz opracowano podczas warsztatów projektowych wspólne pola przyszłej współpracy naukowej. Dzięki otwartej, hybrydowej formie obrad możliwość uczestnictwa w kongresie mieli także

¹ Dr Bartosz Pasterski, adiunkt w Zakładzie Historii Gospodarczej i Społecznej, Instytutu Historii, Kolegium Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Rzeszowski, al. Rejtana 16c, 35-959 Rzeszów, e-mail: bpasterski@ur.edu.pl, nr ORCID: 0000-0003-4727-890X.

badacze, którzy z różnych względów nie mogli przyjechać do Rzeszowa. Patronat honorowy nad tym wydarzeniem objął Minister Edukacji i Nauki.

Kongres został zorganizowany w miejscu szczególnie ważnym dla współczesnego życia gospodarczego Rzeszowa i Podkarpacia, czyli w pobliżu Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego „Aeropolis” na terenie strefy ekonomicznej w Jasionce koło Rzeszowa. Uczestnikom konferencji gościny udzielił Zielony Kompleks Dwór Ostoya. Oficjalnego otwarcia kongresu dokonał 28 listopada 2022 r. prorektor ds. Kolegium Nauk Humanistycznych prof. dr hab. Paweł Grata. Przedstawił on założenia projektu naukowego oraz kolejne etapy jego realizacji. Profesor Paweł Grata podkreślił, że tego rodzaju kongres historii gospodarczej jest organizowany po raz pierwszy w kraju i bierze w nim udział 112 uczestników z 12 państw. Zgromadzonych gości powitał także rektor Uniwersytetu Rzeszowskiego prof. dr hab. Sylwester Czopek, który wyraził radość z organizacji tak doniosłego wydarzenia i zaprosił wszystkich uczestników do odwiedzenia samej uczelni. Złożył też gratulacje organizatorom konferencji, a wszystkim zgromadzonym życzył owocnych obrad. W imieniu wojewody podkarpackiej Ewy Leniart uczestników powitała wicewojewoda Jolanta Sawicka. Słowa powitania do badaczy skierowała też prorektor ds. Kolegium Nauk Społecznych UR dr hab. Elżbieta Feret, prof. UR, natomiast prof. Paweł Grata odczytał list od ministra edukacji i nauki dr. hab. Przemysława Czarnka, prof. KUL.

Po uroczystym otwarciu kongresu nastąpiło podpisanie umowy o współpracy między Uniwersytetem Rzeszowskim, reprezentowanym przez prof. dr. hab. Sylwestra Czopka, i Milton Friedman University w Budapeszcie, w którego imieniu porozumienie podpisała prof. Henrietta Nagy. Kolejnym punktem uroczystości było uhonorowanie twórcy rzeszowskich badań nad historią gospodarczą, prof. dr. hab. Włodzimierza Bonusiaka, któremu została wręczona księga jubileuszowa pt. *Studia o społeczeństwie, gospodarce i polityce. Prace uczniów dedykowane prof. dr. hab. Włodzimierzowi Bonusiakowi w 80. rocznicę urodzin* pod red. Pawła Graty. Sylwetkę naukową prof. Włodzimierza Bonusiaka przedstawił prof. dr hab. Paweł Grata, a zasługi Jubilata dla rozwoju badań z zakresu historii gospodarczej scharakteryzował prezes Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej dr hab. Tadeusz Janicki, prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Profesor Janicki podkreślił też współpracę prof. Włodzimierza Bonusiaka z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i zaznaczył, że to właśnie od Jubilata nauczył się organizacji pracy dydaktycznej oraz naukowej, a ich współ-

nym mistrzem był prof. Czesław Łuczak. Na koniec swojej przemowy odczytał list gratulacyjny oraz wręczył prof. Włodzimierzowi Bonusiakowi medal PTHG.

Po zakończeniu oficjalnej części rozpoczęły się wykłady inauguracyjne. Moderatorką tej części była dr hab. Agnieszka Hess, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Wystąpienia badaczy rozpoczął dr Marian Zalesko z Uniwersytetu w Białymstoku, który przedstawił przygotowany wspólnie z prof. dr. hab. Robertem Ciborowskim, rektorem Uniwersytetu w Białymstoku, referat pt. *Wykorzystanie analiz ekonomiczno-historycznych w wyjaśnianiu procesu rozwoju gospodarczego*. Dokonał w nim analizy teoretycznej różnych aspektów rozwoju gospodarczego w kontekście badań historycznych i ekonomicznych. Podkreślił, że rozwój gospodarczy ma wiele cech wspólnych z modernizacją, ale jest procesem znacznie bardziej wielowymiarowym i długofalowym, dlatego wymaga pogłębionej refleksji historycznej.

Dr hab. Magdalena Szpunar, prof. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wygłosiła referat pt. *Kwantyfikacja rzeczywistości i jej społeczne konsekwencje*. Zajął się w nim problemem wzrastającego znaczenia procedur algorytmizacji ludzkiego działania powodującej zanik myślenia na rzecz wykonywania zbiurokratyzowanych działań. Zdaniem badaczki powoduje to całkowite oddanie się logice cywilizacji numerycznej. Tym samym wartością staje się – jak wskazała – nie wiedza jako całość, lecz tylko ta jej część, która objaśnia wszelkie procedury. Na koniec zdecydowanie podkreśliła, że podmiotowość jednostki i jej samoświadomość nie może być zastąpiona przez procedury algorytmiczne.

Ostatnim prelegentem był dr hab. Wojciech Gizicki, prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, który przedstawił problem badawczy pt. *Współpraca państw Europy Środkowo-Wschodniej jako element modernizacji regionu i UE*. Prof. Gizicki wskazał, że państwa Europy Środkowej potrafią i muszą współpracować, jest to wręcz koniecznością w polityce regionalnej. Scharakteryzował przykłady zakresów współpracy, m.in. w obszarze infrastruktury. Na koniec swojego wystąpienia postawił pytanie, czy kraje Europy Środkowo-Wschodniej nie przestraszą się szansy na osiągnięcie wspólnego sukcesu, który nie będzie alternatywą wobec instytucji międzynarodowych, lecz ich uzupełnieniem. Po wygłoszeniu referatu odbyła się dyskusja na temat zagrożeń dla Europy Środkowo-Wschodniej, definicji sukcesu gospodarczego oraz roli humanistyki w rozwoju technologicznym.

Po krótkiej przerwie rozpoczął się panel pierwszy zatytułowany „Instytucje w procesach modernizacyjnych”. Moderatorem tej części był dr hab. Bartłomiej Biskup z Uniwersytetu Warszawskiego. Zainauguro-

wała ją dr hab. Cecylia Leszczyńska, prof. Uniwersytetu Warszawskiego, referatem pt. *Rola sektora bankowego w procesach modernizacji gospodarek Europy Środkowej w XIX wieku*. W swoim wystąpieniu badaczka scharakteryzowała znaczenie sektora bankowego dla rozwoju wielu dziedzin gospodarki państw środkowoeuropejskich. Wyjaśniła m.in. model bankowości XIX-wiecznej oraz opisała rolę instytucji drobnego kredytu w ramach spółdzielczości bankowej.

Dr hab. Dariusz Jeziorny, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, w wystąpieniu pt. *Państwa naddunajskie po rozpadzie Austro-Węgier w ekonomicznych kalkulacjach rządu brytyjskiego* wskazał na zainteresowanie Wielkiej Brytanii krajami byłej monarchii w kontekście dążenia do równowagi politycznej wobec Rosji. Rozpad monarchii spowodował powstanie nowych państw o mniejszym znaczeniu politycznym, jednak atrakcyjnych jako rynki zbytu i miejsca inwestycji finansowych. W konkluzji prof. Dariusz Jeziorny określił rolę, jaką odegrała Europa Środkowo-Wschodnia w powojennych działaniach polityczno-ekonomicznych Wielkiej Brytanii.

W referacie pt. *W poszukiwaniu najlepszych praktyk. Podróże służbowe lwowskich urzędników i ich rola w powstaniu „nowoczesnego miasta” (1870–1914)* dr Tomasz Dywan z Uniwersytetu Wrocławskiego scharakteryzował na przykładzie Lwowa rolę samorządu lokalnego w procesie modernizacji infrastruktury miejskiej. Wyjaśnił, w jaki sposób dochodziło do transferu wiedzy oraz technologii z wiodących ośrodków europejskich do miast galicyjskich. Proces ten największą dynamikę osiągnął od lat 90. XIX wieku, a jego cechą charakterystyczną było dostosowanie nowoczesnych rozwiązań do warunków lokalnych.

Dr Kamil Śmiechowski z Uniwersytetu Łódzkiego w wystąpieniu pt. *Modernizacyjny wymiar debat o przyszłości miast w Królestwie Polskim przed I wojną światową* wskazał na nowe uwarunkowania polityczne po 1905 r., dzięki którym doszło do wzrostu działań reformatorskich w skupiskach miejskich na terenie zaboru rosyjskiego. Drogą do dokonania tego rodzaju skoku cywilizacyjnego miał być wprowadzony właśnie samorząd. Toczące się wówczas szerokie debaty na temat różnych aspektów ekonomicznych, prawnych i socjologicznych koniecznych reform przyczyniły się do wzrostu świadomości znaczenia miast w nowoczesnym państwie.

Dr hab. Sergiusz Leończyk, prof. Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, przedstawił referat pt. *Procesy modernizacyjne w odradzającej się gospodarce łotewskiej w latach 1918–1940*. Badacz zauważył, że modernizacja ekonomiczna następowała w tym państwie już od momentu odzyskania niepodległości. W latach 20.

XX wieku odnotowano pierwsze sukcesy w rozwoju gospodarczym kraju. Najbardziej dynamicznie rozwijały się przemysł przetwórczy, obróbka drewna, metali czy przemysł budowy maszyn. Światowy kryzys gospodarczy – podobnie jak w innych krajach – wpłynął również na spowolnienie rozwoju Łotwy. Duże znaczenie w gospodarce państwa miał handel zagraniczny, a w szczególności tranzyt towarów w ramach tzw. mostu pomiędzy Związkiem Radzieckim a Zachodem. W okresie dwudziestolecia międzywojennego poziom gospodarczy Łotwy był porównywalny do krajów skandynawskich.

Dr hab. Tadeusz Janicki, prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w referacie pt. *Działalność Wielkopolskiej Izby Rolniczej na rzecz modernizacji produkcji rolnej w województwie poznańskim w okresie międzywojennym* zaprezentował wiodącą rolę Wielkopolskiej Izby Rolniczej, propagującej działania na rzecz rozwoju produkcji rolnej. Jednym z jej celów było podniesienie konkurencyjności rolnictwa wielkopolskiego na rynku wewnętrznym i zewnętrznym. Referent przedstawił inicjatywy modernizacyjne Izby w okresie międzywojennym z uwzględnieniem kontekstów społecznych, politycznych i gospodarczych.

Dr Marcin Szymański z Uniwersytetu Łódzkiego w wystąpieniu zatytułowanym *Modernizacja Łódzkiego Okręgu Przemysłowego w latach 70. XX wieku a ochrona środowiska* na podstawie materiałów archiwalnych wielu instytucji zajmujących się badaniem zanieczyszczeń przedstawił współzależność między nowymi inwestycjami gospodarczymi a degradacją wód, gleby i powietrza. Łódź w okresie gospodarki centralnie planowanej była miejscem dynamicznego rozwoju przemysłu tekstylnego, metalowego, maszynowego, chemicznego, ale ten gospodarczy skok przyniósł również degradację środowiska naturalnego. Po zakończeniu wystąpienia rozpoczęła się dyskusja na tematy poruszone w referatach. Wskazywano na rolę państwa, kapitału zagranicznego i instytucji jako motorów napędowych modernizacji poszczególnych działów gospodarki.

W prowadzonym równolegle drugim panelu pod hasłem „Społeczeństwo w czasach modernizacji” moderatorem był prof. dr hab. Paweł Grata. Wystąpienia badaczy rozpoczęł referat dr. hab. Piotra Guzowskiego, prof. Uniwersytetu w Białymstoku, oraz dr. Radosława Poniata z tej samej uczelni zatytułowany *Procesy modernizacyjne w tradycyjnym społeczeństwie Europy peryferyjnej*. Jak zauważyli referenci, dotychczasowe badania nad modernizacją w XIX wieku skupiają się głównie na industrializacji, w mniejszym zaś stopniu na analizowaniu warunków życia i sytuacji ekonomicznej społeczeństw. Wykorzystując dane demograficzne, badacze przeanalizowali funkcjonowanie i przemiany struktury gospodarstw wiejskich na Podlasiu oraz Wołyniu. Dokonali analizy

spisów ludności z okresu przeduwalaszczeniowego, następnego po nim pokolenia oraz z początków XX wieku. Porównali sytuację chłopów i drobnej szlachty zamieszkującej te same parafie.

Dr hab. Marta Sikorska, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, zaakcentowała w swoim referacie pt. *Rola kobiet w procesach modernizacyjnych wielkich ośrodków przemysłu włókienniczego przełomu XIX i XX wieku na przykładzie Łodzi* ważną rolę kobiet w unowocześnianiu społeczeństwa i gospodarki w Królestwie Polskim oraz w samej Łodzi. Jak zauważyła, urbanizacja miała istotny wpływ na kształtowanie się nowego typu osobowości i nowych tożsamości zbiorowych.

Dr hab. Małgorzata Suchacka, prof. Uniwersytetu Śląskiego, i dr Grzegorz Gawron z tej uczelni zaprezentowali referat pt. *Seniorzy i nowe technologie – gotowość oraz preferencje wobec koprodukcji usług – analiza socjologiczna*. Referenci przedstawili zjawisko koprodukcji usług realizowanych przy wykorzystaniu nowych technologii. Kwestia ta została wyjaśniona w kontekście globalnego procesu starzenia się społeczeństwa jako zjawiska, które powoduje podejmowanie działań służących walce z cyfrowym wykluczeniem osób starszych. W czasach współczesnych, jak wskazali badacze, obserwujemy narastającą tendencję wśród osób starszych do otwartości na zdobywanie nowych umiejętności i doświadczeń w kontaktach z innowacyjnymi technologiami. Prelegenci przytoczyli wyniki badań przeprowadzonych przez badaczy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w czerwcu 2022 r.

W prelekcji pt. *Radiofonizacja II Rzeczypospolitej w procesach modernizacji odrodzonego państwa (1925–1939)* prof. dr hab. Elżbieta Kaszuba z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła rozwój radiofonii w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wynalazek radia, traktowany początkowo jako nowinka techniczna, szybko ujawnił swoje rzeczywiste możliwości. Od 1925 r. rozpoczął się proces radiofonizacji kraju. Dokonało się to dzięki rozbudowie sieci radiowej oraz upowszechnieniu się odbiornika radiowego. Radio jako nowe medium zapewniało w kraju komunikację społeczną, odgrywało też ważną rolę informacyjną, oświatową i kulturotwórczą, co sprzyjało integracji i przeciwdziało wykluczeniu. W okresie dwudziestolecia międzywojennego państwo od postaw zbudowało bazę technologiczną oraz propagowało słuchanie radia wśród społeczeństwa.

Prof. dr hab. Jędrzej Chumiński z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w wystąpieniu pt. *Wpływ systemu nomenklaturowego na efektywność przemysłu polskiego* przedstawił analizę wpływu nomenklaturowego na efektywność gospodarki polskiej. Przeanalizował główne źródła

rekrutacji kadry kierowniczej przemysłu, politykę awansową wpływ aparatu kadrowego oraz korpusu bezpieczeństwa na dobór pracowników.

Bariery modernizacji kolejnictwa krajów Europy Środkowo-Wschodniej (1945–1989) zostały omówione przez dr. Dawida Kellera. Każdy z krajów Europy Środkowo-Wschodniej miał w tym względzie inne dziedzictwo, uwarunkowania czy nawet kształt sieci komunikacyjnej decydujące o strategii prowadzenia ruchu kolejowego. Wobec dynamicznego rozwoju motoryzacji koleje tych państw środkowoeuropejskich stanęły przed koniecznością przeprowadzenia szeregu działań unowocześniających. Poszczególne kraje (Polska, Czechosłowacja, Węgry, NRD, ZSRR) realizowały jednak te działania odrębnie mimo wspólnego ustalenia ogólnych kierunków rozwoju. Dr Dawid Keller dokonał porównania poszczególnych strategii rozwoju i zidentyfikował główne bariery modernizacyjne.

Dr hab. Joanna Sadowska, prof. Uniwersytetu w Białymstoku, w wystąpieniu pt. *Zaszczepianie młodemu pokoleniu PRL-owskich wzorców modernizacyjnych na przykładzie działań Związku Młodzieży Socjalistycznej (1957–1976)* przedstawiła rolę ZMS w komunistycznym projekcie modernizacyjnym. Związek Młodzieży Socjalistycznej, jak wskazała prof. Sadowska, był ideowym i politycznym „pasem transmisyjnym” PZPR skierowanym do młodszej części społeczeństwa. Okres istnienia organizacji przypada na czas kolejnego etapu modernizacji gospodarki PRL.

Dr hab. Elżbieta Słabińska, prof. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, wygłosiła referat pt. *Wpływ doświadczeń na łagodzenie skutków bezrobocia w Trzeciej Rzeczypospolitej*. W ujęciu syntetycznym zostały przedstawione zmiany, jakie przeprowadzono w polityce zatrudnienia w okresie II Rzeczypospolitej, Polski Ludowej w latach 1944–1949 oraz w początkach III Rzeczypospolitej (1989–1996). Badaczka omówiła aspekty prawne, przeobrażenia instytucjonalne, formy pomocy aktywnej i biernej z uwzględnieniem polityki rynku pracy. Scharakteryzowała nowoczesne formy łagodzenia skutków bezrobocia. Zawarte w wystąpieniu wnioski zostały oparte na analizie aktów prawnych, źródeł drukowanych oraz archiwalnych.

Ostatnią prelegentką w tej części była dr Joanna Jaroszyk z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która podjęła zagadnienie pt. *Nacjonalizacja i reprivatyzacja. O tym, dlaczego w Polsce nie uchwalono ustawy reprivatyzacyjnej*. Problematyka referatu dotyczyła rozległej kwestii przeniesienia własności nieruchomości znacjonalizowanych po II wojnie światowej. Prelegentka przedstawiła proces nabywania majątku w drodze dekretów nacjonalizacyjnych oraz rozważania związane z reprivatyzacją. Następnie dr Joanna Jaroszyk omówiła ini-

cyjatywy legislacyjne z ostatnich lat i wskazała główne przyczyny nieuchwalenia ustawy reprivatyzacyjnej. Po ostatnim wystąpieniu rozpoczęła się dyskusja na tematy poruszone w referatach. Dotyczyła ona m.in. barier modernizacyjnych kolei w Europie Środkowo-Wschodniej, kwestii nieuchwalenia ustawy reprivatyzacyjnej, radiofonizacji w dwudziestoleciu międzywojennym, działalności Związku Młodzieży Socjalistycznej oraz roli kobiet w procesach modernizacyjnych w Łodzi.

Moderatorem trzeciego panelu konferencyjnego pod hasłem „Modernizacja ekonomiczna i kapitał” był prof. dr hab. Jan Kęsik z Uniwersytetu Wrocławskiego. Jako pierwszy referat pt. *Unowocześnienie metod gospodarowania w dobrach stołowych biskupstwa krakowskiego w późnym średniowieczu* przedstawił prof. dr hab. Zbyszko Górczak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jak podkreślił badacz, dobra stołowe biskupstwa krakowskiego w okresie średniowiecza zaliczono do największych włości feudalnych w Polsce. Nowoczesny sposób administrowania, zwiększanie produkcji towarowej czy podejmowanie inwestycji górniczych oraz przemysłowych przyczyniły się do rozkwitu tych dóbr. Jedną z najwybitniejszych postaci, które położyły największe zasługi w tym względzie, był Zbigniew Oleśnicki.

Dr hab. Rafał Wiktor Kowalczyk z Uniwersytetu Łódzkiego skoncentrował się na zagadnieniu *Rosyjskiej ścieżki rozwoju w latach 1856–1914 stymulowanej przypadkowością polityki gospodarczej*. Prof. Kowalczyk zaznaczył, że zmiana polityki gospodarczej Cesarstwa Rosyjskiego nastąpiła po wojnie krymskiej. Tym samym rynek rosyjski został włączony w procesy globalizacyjne. Badacz scharakteryzował progresywną liberalizację tariff celnych wprowadzoną przez ministra finansów Michaiła von Reuterna. Wyjaśnił, dlaczego został wprowadzony 30-procentowy podatek od importowanych wyrobów (tzw. złote cła). Nowy podatek przyczynił się do napływu inwestycji z Zachodu i uprzemysłowienia poszczególnych rejonów cesarstwa.

Dr Marcin Schirmer, współpracownik Polskiej Akademii Nauk, w prelekcji pt. *Wspólna działalność inwestycyjna ziemian i burżuazji na terenie Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym jako próba adaptacji do nowych warunków ekonomiczno-społecznych* przypomniał, że druga połowa XIX wieku była okresem przyśpieszonego postępu technicznego. Przyczyniło się to do odejścia od systemu manufakturowego w kierunku produkcji przemysłowej na masową skalę. Dr Marcin Schirmer przedstawił proces narodzin nowej grupy społecznej finansistów oraz przemysłowców (burżuazja). Scharakteryzował też zakres współpracy między arystokracją a nowymi warstwami społecznymi.

Dr Roman Masyk z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki (Ukraina) przedstawił zagadnienie pt. *Odbudowa przemysłu naftowego Galicji po pierwszej wojnie światowej (1918–1923)*. Ta gałąź gospodarki ucierpiała bardzo mocno w czasie I wojny światowej. Do maja 1919 r., jak wskazał dr Roman Masyk, przemysł naftowy Galicji wschodniej znajdował się pod kontrolą władz ukraińskich, ale brak doświadczenia i słabe zarządzanie tym sektorem nie pozwoliły na jego uruchomienie. Właściwą organizację przemysłu naftowego przeprowadziło w następnych latach odrodzone państwo polskie. Po I wojnie światowej w tej branży dominował kapitał francuski.

Dr hab. Sławomir Kamosiński, prof. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, w referacie pt. *Eksplozja polskiej przedsiębiorczości po 1989 roku jako przykład modernizacji społecznych postaw oraz relacji gospodarczych* przedstawił zmiany, jakie zaszły w gospodarce w wyniku przemian ustrojowo-gospodarczych. Wzrost liczby przedsiębiorstw był wynikiem m.in. ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej, a także zmian wprowadzonych przez rząd Tadeusza Mazowieckiego w 1989 r. Referent podkreślił ogromny wpływ przedsiębiorczości na modernizację postaw społecznych i adaptację społeczeństwa do życia w realiach gospodarki rynkowej. W podsumowaniu wskazał na rolę przedsiębiorców m.in. w poprawie jakości konsumpcji, tworzeniu firm rodzinnych oraz budowie rozpoznawalności marek.

Dr Elżbieta Zalesko i dr Aneta Kargol-Wasiluk z Uniwersytetu w Białymstoku w prelekcji pt. *Nadzór korporacyjny jako czynnik modernizacji przedsiębiorstw na przykładzie spółek Skarbu Państwa* wyjaśniły, jak funkcjonują mechanizmy nadzoru korporacyjnego w spółkach Skarbu Państwa. Scharakteryzowały ich znaczenie w procesach modernizacji przedmiotowej grupy przedsiębiorstw (PGNiG, KGHM, PKOBP, PZU, ORELN). Jak wskazały badaczki, jest to obszar wymagający przeprowadzenia dalszych analiz w aspekcie ekonomii oraz zarządzania.

Dr Włodzimierz Durka z Uniwersytetu Szczecińskiego przedstawił zagadnienie pt. *Wpływ interwencji na rozwój lokalny obszarów wiejskich na Pomorzu Zachodnim*. Jak podkreślił, głównym problemem rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich Pomorza Zachodniego jest skomplikowana sytuacja po upadku państwowych gospodarstw rolnych. Po przemianach ustrojowych rozpoczął się proces modernizacji, który obejmował strukturę zmian własnościowych i technologię. Dr Włodzimierz Durka wskazał, że zmiany te miały jednak charakter wyłącznie lokalny.

Ostatnią prelegentką była dr Dorota Rynkowska z Uniwersytetu Rzeszowskiego, która zaprezentowała referat pt. *Kapitał społeczny seniorów w perspektywie uczestnictwa w UTW*. Badaczka przedstawiła

genezę uniwersytetów trzeciego wieku na świecie oraz w Polsce. Scharakteryzowała też okres życia seniorów jako niewykorzystany kapitał społeczny. Organizacje takie jak UTW przyczyniają się – zdaniem dr Doroty Rynkowskiej – do aktywnego wykorzystania tych niedostrzeżonych zasobów ludzkich. W konkluzji referentka podkreśliła, że kapitał ludzki oraz społeczny powinny być łączone. Po zakończonym referacie rozpoczęła się dyskusja, która dotyczyła zagadnień starzenia się społeczeństwa polskiego, polityki gospodarczej Cesarstwa Rosyjskiego po wojnie krymskiej oraz kształtowania się nowej warstwy społecznej przemysłowców.

Moderatorem części czwartej, zatytułowanej „Młodzi badacze modernizacji i ich badania”, był dr Joachim Popek z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Ten panel rozpoczął mgr Mariusz Mak z Uniwersytetu w Białymstoku wystąpieniem zatytułowanym *Aksjologia jako uzupełnienie luki w badaniach ekonomicznych*. Przypomniał, że aksjologia jako nauka o wartościach od początku XIX wieku stała się jednym z obszarów badawczych filozofii. Z tą nauką – jak wskazał referent – ściśle powiązana jest etyka, a w sensie pośrednim również opis rzeczywistości, struktur, hierarchii czy zasad funkcjonowania. W tym znaczeniu – zdaniem prelegenta – pojęcie to może być także przydatne do opisu ewoluujących na przestrzeni dekad systemów społeczno-gospodarczych.

W referacie pt. *I rewolucja przemysłowa w XVIII-wiecznej Wielkiej Brytanii jako rezultat przemian instytucjonalnych* mgr. Krzysztofa Rajtarskiego z Uniwersytetu w Białymstoku zostały przedstawione zmiany społeczne i gospodarcze, jakich dokonała ówczesna rewolucja przemysłowa. Referent podkreślił rolę przekształceń instytucjonalnych społeczeństwa brytyjskiego w rewolucji przemysłowej w XVIII wieku na podstawie krytycznej analizy literatury przedmiotu.

Mgr Jakub Grodzki z Uniwersytetu w Białymstoku w odczycie pt. *Legacje wiernych ewangelicko-reformowanych na rzecz Jednoty Litewskiej w XVII wieku* przedstawił rezultaty przeprowadzonej analizy zapisów testamentowych wiernych Kościoła ewangelicko-reformowanego na rzecz swojej konfesji w XVII wieku. Scharakteryzował rolę zboru oraz perturbacje z egzekucją zapisów testamentowych. Jak zaznaczył, podstawą źródłową referatu były testamenty ewangelików reformowanych, a także akta synodów prowincjonalnych Jednoty Litewskiej z lat 1611–1675. Tytuły legacyjne były jednym z ważniejszych źródeł materialnego funkcjonowania Jednoty Litewskiej w XVII wieku.

Mgr Damian Marculewicz z Uniwersytetu w Białymstoku zaprezentował zagadnienie pt. *Czy zniszczenia wojenne stały się impulsem modernizacyjnym na obszarach wiejskich? – próba analizy na przykładzie*

województwa białostockiego. Przedmiotem refleksji autora stały się impulsy modernizacyjne gospodarki na terenie Białostocczyzny po roku 1944. Przed II wojną światową w województwie białostockim przeważały gospodarstwa indywidualne, zaś później w wyniku przemian własnościowych utrzymały się gospodarstwa państwowe oraz prywatne. Referent przedstawił ekonomiczne konsekwencje II wojny światowej na terenie białostockiej wsi (m.in. straty w inwentarzu żywym i maszynach rolniczych). Mgr Damian Marculewicz omówił ten problem na przykładzie kilku wsi w województwie białostockim, gdzie doszło do zmian własności gospodarstw pod wpływem reformy rolnej.

Lic. Adrian Świerbutowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w referacie pt. *Brak instytucji państwowych w powojennej Polsce jako czynnik hamujący odbudowę gospodarki* zajął się próbami odbudowy gospodarki przez komunistów od lipca 1944 do stycznia 1945 r. na podstawie kwerendy archiwalnej w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zaakcentował, że polscy komuniści nie byli przygotowani do przeprowadzenia procesu odbudowy instytucji państwowych oraz samej gospodarki. Takie kadry gotowe do odbudowy państwa miało natomiast Polskie Państwo Podziemne.

Unifikacja ciągników rolniczych Ursusa w okresie PRL to temat wystąpienia lic. Bartłomieja Zaradzkiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referent podjął zagadnienie unifikacji produkcji ciągników rolniczych, która miała prowadzić do obniżenia kosztów produkcji, zwiększenia dostępności części zamiennych czy usprawnienia obsługi. Jednak w okresie gospodarki centralnie planowej nie zdołano zrealizować tego zamierzenia mimo sprzyjających warunków. Powodem zaniechania była najpierw współpraca z Czechosłowacją, a potem zakup niezunifikowanej licencji. We wnioskach referent wskazał na kluczową rolę władz centralnych w oddziaływaniu na produkowany asortyment fabryki.

Mgr Roksana Zdunek z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie przedstawiła referat pt. *Młodzi w „Młodej Europie”. Użytkowanie mediów przez generację Z jako element procesu modernizacji społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej*. Swoją uwagę poświęciła w nim charakterystyce pokolenia Z w kontekście jego związków z nowoczesnymi mediami. Jak zauważyła, rozwój nowoczesnych technologii przyczynił się do transformacji społeczeństwa oraz demokracji. Mgr Roksana Zdunek podkreśliła wyjątkowość generacji Z, której cechą charakterystyczną jest stała obecność w świecie mediów i brak doświadczenia życia bez Internetu. Z tego powodu media są dla tej generacji atrakcyjnym źródłem informacji.

Ostatnim prelegentem w tym panelu był mgr Michał Skóra z Uniwersytetu Rzeszowskiego. W wystąpieniu pt. *Postęp technologiczny a prawo pracy. Wybrane zagadnienia* przypomniał, że pierwsze regulacje prawa pracy pojawiły się na świecie na przełomie XVIII i XIX wieku, zaś w Polsce – po 1918 r. Kodeks pracy w Polsce został uchwalony 26 czerwca 1974 r. Badacz scharakteryzował współczesne formy zatrudnienia, m.in. pracę zdalną z wykorzystaniem platform internetowych i aplikacji komórkowych. Wyjaśnił też wpływ sztucznej inteligencji na rynek pracy.

Piąty panel, zatytułowany „Countries and Institutions”, był moderowany przez dr. Bartosza Pasternskiego z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Sekcja ta odbywała się w języku angielskim. Wystąpienia naukowców rozpoczął dr hab. Rafał Matera, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, który przedstawił referat pt. *Are Central Eastern European Countries in the Narrow Corridor? Long- and Short-Term Perspectives*. Badacz dokonał oceny stanu demokracji, wolności oraz władzy w sześciu krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Polsce, Czechach, Słowacji, Węgrzech, Rumunii i Bułgarii) z użyciem wskaźników, które wprowadzili Daron Acemoglu i James Robinson. Prof. Rafał Matera uzasadnił przydatność tych kategorii do oceny stanu demokracji w danym kraju i wyjaśnił, na czym polega idea „wąskiego korytarza”. W ocenie badacza najlepsza sytuacja pod tym względem panuje w Czechach i na Słowacji, zaś problemy z praworządnością cechują demokrację w Polsce i na Węgrzech, natomiast niestabilność polityczna da się zauważyć w Bułgarii i Rumunii.

Dr Damian Bębnowski z Uniwersytetu Łódzkiego w wystąpieniu pt. *The 'slowing down transition': Poland vs. East Germany 1980 – 1990* dokonał porównania sytuacji w Polsce oraz Niemieckiej Republice Demokratycznej w latach 1980–1990, kiedy podjęto ostatnie próby ratowania systemu gospodarki centralnie planowanej, a tym samym komunistycznej władzy. „Spowolnienie przemian” zostało definiowane jako faza reformowania ustroju socjalistycznego i zachowania *status quo* pomiędzy funkcjonowaniem systemu gospodarki centralnie planowanej (osłabionej jednak głębokim kryzysem) i właściwej transformacji. Badacz przeanalizował wstępny proces przemian własnościowych, które szybciej przebiegały w Polsce niż w NRD, gdzie towarzyszył im opór komunistów wschodnioniemieckich.

Ostatnią prelegentką w tym panelu była dr Luiza Kostecka-Tomaszewska z Uniwersytetu w Białymstoku z referatem pt. *Paths of Transition from Planned to a Market Economy: Experiences of China and Poland*. Badaczka omówiła doświadczenia transformacyjne oraz ścieżki rozwojowe Chin i Polski. Chińskie reformy gospodarcze po 1978 r.

i polska transformacja gospodarcza po 1989 r. stanowią ciekawy obszar porównania dwóch podejść do przekształcenia gospodarki centralnie planowanej w gospodarkę rynkową. Oba kraje wdrożyły różne modele i programy transformacji w wielu obszarach gospodarczych. Z badań przeprowadzonych przez dr Luizę Kostecką-Tomaszewską wynika, że kraje te podążały różnymi drogami transformacji, ale zarówno Chiny, jak i Polska osiągnęły wysoki poziom rozwoju gospodarczego w ostatnich dziesięcioleciach (duży wzrost PKB i wysoka konkurencyjność przedsiębiorstw). W podsumowaniu referentka wskazała jednak, że przyszłym zagrożeniem dla obu gospodarek może być tzw. pułapka średniego dochodu. Po zakończeniu ostatniego wystąpienia rozpoczęła się dyskusja, która dotyczyła przemian gospodarczych w Chinach, NRD i w Polsce, rewolucji technologicznej w życiu codziennym i ich negatywnych aspektów, a także oceny demokracji i warunków życia w poszczególnych krajach.

Panel szósty, „Social Modernization”, był prowadzony przez dr. Huberta Kotarskiego z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Wystąpienia naukowców rozpoczął referat dr. Bartosza Ogórka z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie pt. *Fertility declines and social change. Personal modernization and it's determinants in the interwar Poland*. Na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego II RP badacz wyjaśnił przyczyny spadku dzietności w okresie międzywojennym i omówił różnice w poziomach dzietności w poszczególnych regionach kraju. Jak zauważył, spadek dzietności na przełomie XIX i XX wieku w Europie był częścią szerszego procesu przemian demograficznych.

W referacie *Is Central Europe doomed to imitation? The role of social ethos in the modernization of Poland – opportunities and threats* dr Leszek Cichobłaziński z Politechniki Częstochowskiej podjął refleksję nad modelem polskiej modernizacji w kontekście trzech głównych etosów społecznych (rycerskiego, mieszczańskiego i chłopskiego). Wyjaśnił, czym jest modernizacja imitacyjna oraz twórcza. W jego ujęciu Polska została przedstawiona jako kraj łączący potrzebę modernizacji z uwzględnieniem konieczności zachowania własnej odrębności. Badacz scharakteryzował też problematykę tożsamości narodowych w kontekście europejskim.

Panel siódmy, zatytułowany „Economy and Technology”, był moderowany przez prof. Henriettę Nagy z Kodolányi János University w Orosháza (Węgry). W jego ramach dr Izabella Olah z Hungarian University of Agriculture and Life Sciences in Gödöllő (Węgry) w referacie pt. *Family farms in Hungary* przedstawiła zarys historii gospodarstw rodzinnych na Węgrzech. Wyjaśniła, że na Węgrzech pod koniec lat 80.

i na początku lat 90. XX wieku przeprowadzono radykalne zmiany w życiu gospodarczym, które stworzyły warunki do powstania gospodarki rynkowej. W wyniku zachodzących zmian przekształceniowych w rolnictwie dotychczasowa struktura gospodarstw rolnych została całkowicie zmieniona. Pojawiły się rodzinne gospodarstwa rolne, które wpłynęły na funkcjonowanie gospodarki lokalnej.

Dr Csilla Mille z Kodolányi János University w Orosháza (Węgry) w wystąpieniu pt. *Environmentally conscious production – health-conscious consumption. Present and future of organic farming in Hungary* przeanalizowała przyczyny pojawienia się rolnictwa ekologicznego w Europie i na Węgrzech. Jak zauważyła, na Węgrzech rolnictwem ekologicznym w 2021 r. zajmowało się 5128 rolników, a powierzchnia upraw wynosiła ponad 300 tys. hektarów. Badaczka przedstawiła zarówno motywacje producentów rolnych do zakładania gospodarstw ekologicznych, jak i upodobania konsumentów wybierających żywność ekologiczną.

W referacie *Study on the knowledge of renewable energies among the younger generation* dr. Andrása Szeberényi'ego z Budapest Metropolitan University (Węgry) zostały zaprezentowane wyniki badań przeprowadzonych na Węgrzech na temat wiedzy uczniów szkół o energii odnawialnej, ochronie środowiska i świadomości ekologicznej. Badacz pokreślił, że nasza wspólna przyszłość i życie w dużej mierze zależy od zdolności do redukcji emisji zanieczyszczeń. Nie tylko Unia Europejska, ale – jak podkreślił dr András Szeberényi – wszystkie kraje na świecie zdały sobie sprawę, że potrzebne są szybsze i skuteczniejsze działania, aby zachować nadającą się do życia planetę dla przyszłych pokoleń.

Dr Dariusz Grała z Wielkopolskiej Akademii Społeczno-Ekonomicznej w Środzie Wielkopolskiej w wystąpieniu pt. *Technological enterprises in Poland and in the Eastern German lands in the years 1990–2004. Origin, directions of expansion and success factors* przedstawił narodziny i rozwój przedsiębiorstw technologicznych wykorzystujących wysoką technologię (HT) i kluczowe wsparcie technologii (KET) w warunkach przemian systemowych w Polsce i nowych krajach związkowych Niemiec w latach 90. XX wieku. Badacz podkreślił, że działające we wschodnich Niemczech firmy technologiczne pochodziły głównie z zachodnich Niemiec, Szwajcarii i USA. Z kolei w Polsce firmy technologiczne powstawały wolniej niż w landach byłej NRD i stanowiły niewielką część gospodarki zdominowanej przez przemysł surowcowy. Dopiero w drugiej połowie lat 90. XX wieku w Polsce zaczęły pojawiać się inwestycje światowych koncernów.

Prof. dr József Káposzta z Hungarian University of Agriculture and Life Sciences in Gödöllő (Węgry) w referacie *The rise of localism in the New rural space* zauważył, że zmiany gospodarcze i społeczne, jakie zaszły w Europie Wschodniej pod koniec XX wieku, znacząco zmieniły podstawowe czynniki i procesy gospodarki przestrzennej. Rolnictwo, obszary wiejskie, a także osadnictwo i ludzie w nich mieszkający zostali mocno dotknięci tymi zmianami i znaleźli się w zupełnie nowej sytuacji. Prof. József Káposzta zaznaczył, że konieczność przystosowania się do tej nowej sytuacji stworzyła dodatkowe, specyficzne problemy i napięcia, ale ukazała też nowe możliwości rozwoju. Jedną z najważniejszych zmian było przekształcenie koncepcji terenów wiejskich i uzyskanie przewagi konkurencyjnej nad obszarami pozarolniczymi.

Prof. Tamas Toth z Kodolányi János University w Orosháza (Węgry) w wystąpieniu pt. *Opportunities in the LEADER program* omówił funkcjonowanie europejskiego programu Leader, adresowanego do obszarów wiejskich. Badacz scharakteryzował program LEADER i przedstawił szereg zmian, jakie w nim zaszły. Przyniósł on wiele korzyści w zakresie poprawy warunków życia ludności wiejskiej, ale nie doprowadził do rzeczywistego zbudowania społeczności lokalnych. W konkluzji prof. Tamas Toth stwierdził, że w wielu wdrożonych programach europejskich większe znaczenie miała realizacja partykularnych celów gospodarczych niż budowanie więzi społecznych.

Ostatnim prelegentem w tej części był prof. dr hab. Zenonas Norkus z Vilnius University (Litwa), który wygłosił referat pt. *New Gross Domestic Product (GDP). Benchmark Estimate for Latvia in 1935*. Jak zauważył, w okresie międzywojennym Republika Łotewska była jednym z pierwszych dziesięciu krajów, w których urząd statystyczny opublikował oficjalne szacunki całkowitej produkcji, jednak precyzyjne określenie wzrostu gospodarczego Łotwy w okresie dwudziestolecia międzywojennego budzi wciąż wiele kontrowersji. Prof. Zenonas Norkus podjął się rozstrzygnięcia tej spornej tezy i dokonał analizy całkowitej produkcji krajowej. W konkluzji wyjaśnił, że kwestia ta wymaga dalszych badań nad wzrostem gospodarczym Łotwy. Po ostatnim wystąpieniu rozpoczęła się dyskusja. Po jej zakończeniu prof. Paweł Grata i dr Jarosław Kinal dokonali podsumowania pierwszego dnia konferencji.

Obrady w drugim dniu kongresu (29 listopada 2022 r.) otworzył dr Jarosław Kinal, który był jednocześnie moderatorem panelu. Wystąpienia badaczy rozpoczęła prof. dr Rashmi Gujrati z KC Group (Indie) referatem pt. *Digital Transformation: Shaping New future of Digital economy and New value creation*. Zdaniem badaczki pandemia Covid-19 zmodyfikowała strukturę pracy i przyczyniła się do zmiany sposobu

myślenia oraz ukształtowała warunki pracy w kierunku silniejszego rozwoju cyfryzacji. Światowa epidemia spowodowała skokowy wzrost cyfryzacji zarówno w codziennym życiu, jak i w każdym z sektorów gospodarki. W tym znaczeniu sztuczna inteligencja zmienia globalną gospodarkę. W opinii prof. Rashmi Gujrati innowacje technologiczne są w dalszym ciągu kluczowym czynnikiem wpływającym na dobrostan ludzi i obecny rozwój gospodarczy.

W wystąpieniu pt. *The role of higher education institutions in fostering economic development of Hungarian regions* prof. Henrietta Nagy z Kodolányi János University w Orosháza (Węgry) scharakteryzowała proces transformacji i restrukturyzacji szkolnictwa wyższego na Węgrzech po 1989 r. System edukacyjny przeszedł istotne zmiany nie tylko ze względu na potrzeby rynku pracy, ale i konieczność unowocześnienia całej edukacji. Uniwersytety i szkoły wyższe rozpoczęły współpracę z sektorem prywatnym i przyczyniły się do rozwoju gospodarczego kraju.

Prof. dr Despina Karakatsani i Christina Papadimitriou z University of Peloponnesse (Grecja) wygłosiły referat pt. *The role of Social Studies in Greek Education System during the post-war period*. Badaczki omówiły miejsce, rolę i cele edukacji obywatelskiej w Grecji w okresie powojennym w powiązaniu z narodowymi, globalnymi i wielokulturowymi wyzwaniami oraz rolę nauczyciela i praktyk edukacyjnych we współczesnych kontekstach edukacyjnych. Pierwsze próby wprowadzenia edukacji politycznej oraz obywatelskiej w Grecji podjęto w latach 20. XX wieku. Pojawienie się wychowania obywatelskiego jako odrębnego przedmiotu, wyróżniającego się programowo, przez długi czas budziło sprzeciw. Wprowadzenie przedmiotu opóźniło się w wyniku sporów i debat dotyczących treści i celów w programach nauczania szkół podstawowych i średnich.

Referat *Methodological challenges in the study of modernization processes in East-Central Europe* został wygłoszony przez prof. dr hab. Teresę Sasińską-Klas z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Badaczka wskazała, że analizowanie procesów modernizacyjnych wynikających z transformacji ustrojowej zapoczątkowanej w latach 1989–1991 w regionie Europy Środkowo-Wschodniej wymaga zastosowania pogłębionego podejścia metodologicznego i rozbudowanych instrumentów badawczych w diagnozowaniu zmiany społecznej. Jak zauważyła, w naukach społecznych badania rozszerzają się coraz bardziej o studia regionalne. Tak rozbudowane podejście metodologiczne pozwala na całościowe opisanie zmian zachodzących w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Jako ostatni w tej części wystąpili prof. dr hab. Sorin Domițian Sîpos, dr Cosmin Patca, Manuela Bârza, Ioana Blajec z University in Ora-

dea (Rumunia), którzy zaprezentowali referat pt. *The inhabitants of the Bistra Valley (Bihar Country) – past, present and future*. Badacze zajęli się w nim badaniem społeczności mikroregionu Dolina Bistra w północno-zachodniej Rumunii (północna część okręgu Bihor). Jest to obszar składający się wyłącznie z osad wiejskich. Główną cechą populacji tego regionu jest wielokulturowa mozaika etniczna i wyznaniowa. Wraz z Rumunami, którzy reprezentują większość ludności, od wieków mieszkają tu również Węgrzy, Słowacy, Niemcy, Żydzi i Cyganie. Zmiany polityczne wpłynęły na strukturę etniczną i wyznaniową ludności. Obecnie społeczność Doliny Bistry boryka się z problemami związanymi z niżem demograficznym, restrukturyzacją gospodarczą, starzeniem się społeczeństwa, migracją młodych ludzi, redukcją lub zanikaniem wspólnot etnicznych.

Panel siódmy zatytułowany „Economy and Technology” prowadził dr Joachim Poppek z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Wystąpienia naukowców rozpoczęła prof. dr Izabela Adamičková z Slovak University of Agriculture w Nitrze (Słowacja) referatem pt. *Perspectives on the agricultural economy in the process of economic and social modernization in Slovakia*. Jak podkreśliła referentka, rolnictwo na Słowacji ma długą historię i tradycję. Przed 1989 r. była to branża silnie wspierana przez państwo. W czasach socjalistycznych rolnictwo zawsze pełniło funkcję stabilizowania zatrudnienia ludności wiejskiej. Obecnie udział rolnictwa we wskaźnikach ekonomicznych na Słowacji wykazuje tendencję spadkową i wymaga wsparcia poprzez dotacje.

Dr Hayri Uygun z Recep Tayyip Erdoğan University in Rize (Turcja) wygłosił referat pt. *Impact of Emerging Technology and the future growth of economics*. Zdaniem referenta nowe technologie wpłynęły znacząco na wszystkie sfery rozwoju gospodarczego na całym świecie. W krajach najsłabiej rozwiniętych nowe technologie przyczyniły się do zdecydowanych zmian w różnych sektorach przemysłowych. Każda dziedzina gospodarki, kultury i społeczeństwa znajdowała się pod wpływem różnych technologii. Nowa technologia wkroczyła w codzienne życie ludzi, jest wsparciem w biznesie i przyczynia się do wzrostu ekonomii. Szybkie zmiany technologiczne to – jak wskazał badacz – nowe wyzwanie dla kształtowania współczesnej polityki.

Dr Marcin Wroński ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w wystąpieniu pt. *Long-term evolution of income inequality in the large Polish city. The income distribution in Warsaw in 1833, 1925 and 2017* dokonał porównania nierówności dochodowych w Warszawie w roku 1833, 1925 i 2017. Pierwsze oszacowanie opierało się na danych spisu podatkowego, drugie na tablicy społecznej, a trzecie pochodzi z GUS. W 1833 r.

nierówności dochodów w Warszawie były bardzo duże. W 2017 r. zróżnicowanie dochodów brutto w Warszawie było zaś podobne jak w 1925 r.

Dr Falk Flade z European University Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (Niemcy) w referacie pt. *Semiconductors in socialist Poland. The Sectoral Innovation System of the Polish semiconductor industry 1950s-80s* wskazał, że od roku 1950 przemysł półprzewodnikowy stał się kluczową gałęzią każdej nowoczesnej gospodarki. Socjalistyczne gospodarki Europy Wschodniej zaczęły intensywnie inwestować w rozbudowę krajowego przemysłu półprzewodnikowego. Głównym celem inwestycji było zwiększenie wydajności pracy dzięki automatyzacji, a także zwiększenie eksportu na zachód Europy. Badacz przedstawił rozwój polskiego przemysłu półprzewodnikowego od 1950 do 1980 r. Zastosował podejście badawcze Sektorowych Systemów Innowacji, które podkreśla m.in. przepływy wiedzy i technologii.

Dr Adam Kędrzyński z Uniwersytetu Łódzkiego wygłosił referat pt. *Development of Capital and War Wealth Levies in Central and Eastern Europe. Examples of Poland, Czechoslovakia, Austria and Hungary 1919–1949. Do these old solutions still represent viable options for modern world economic crises?* Zaprezentował wyniki swoich badań dotyczących historii podatków kapitałowych oraz wojennych w krajach Europy Zachodniej i Wschodniej. Jak zauważył, poszczególne rozwiązania fiskalne lepiej sprawdziły się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Opłaty specjalne generowały w nich dochody rządu 1–10% budżetu. Przedsiębiorcy zgłaszali jednak obawy co do sprawiedliwości takich podatków, ponieważ zasady fiskalne były łamane w trakcie ich wprowadzania. Kwestia ta jednak nie została dotychczas szerzej zbadana.

Referat *Scandinavian foreign investments in Poland during interwar period* dr. Roberta Andrzejczyka z Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku dotyczył analizy zakresu i skutków zaangażowania kapitałowego państw skandynawskich w Polsce w okresie międzywojennym. Referent scharakteryzował główne skandynawskie inwestycje w sektorze przedsiębiorstw (bez inwestycji w polskie obligacje skarbowe). Kapitał skandynawski w polskiej gospodarce w okresie międzywojennym był znaczący. Dr Robert Andrzejczyk wymienił też przykładowe inwestycje, np. Państwowy Monopol Zapałczany w Polsce, który był własnością szwedzkiego przemysłowca Ivara Kreugera, czy Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna w Warszawie należąca do Ericssona.

Dr Kamil Kowalski z Uniwersytetu Łódzkiego wyjaśnił kwestię przyspieszonego awansu technologicznego polskiego sektora bankowego w referacie pt. *Gap rent in the Polish banking sector after 1989: risks and opportunities*. Polski system bankowy podlegał przyspieszonej

transformacji po 1989 r., która wymagała znacznych nakładów finansowych na modernizację. Jednocześnie zacofanie systemu spowodowało zastosowanie nowoczesnych rozwiązań z pominięciem etapów pośrednich, co uczyniło polskie banki technologicznymi liderami w Europie. Badacz dokonał analizy kluczowych osiągnięć technologicznych sektora bankowego.

Ostatnimi prelegentami prezentującymi wyniki swoich badań byli dr Leila Karimi i mgr Mohammad Yousef Rostami, którzy wygłosili referat pt. *Glimpses of Achaemenid coinage in Lydia Satraps with an economical point of view*. Zajęli się w nim znaczeniem monet w rozwoju gospodarczym Achemenidów w VI wieku p.n.e. Scharakteryzowali przebieg transakcji finansowych monetami lidyjskimi. Omówili też rolę króla perskiego Dariusza z dynastii Achemenidów w biciu złotych i srebrnych monet.

Drugą część panelu „Społeczeństwo w czasach modernizacji” poprowadził dr Bartosz Pasterski z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Wystąpienia naukowców rozpoczęli dr hab. Tomasz Kargol, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz dr Krzysztof Ostafin z tej samej uczelni, którzy zaprezentowali referat zatytułowany *Geografia i przyroda a procesy modernizacyjne w XIX w. Szanse czy bariery?* Badacze przedstawili szanse oraz zagrożenia wynikające z położenia geopolitycznego, geologii, ukształtowania powierzchni, jakości gleb, klimatu, zasobów leśnych i rzek dla modernizacji Galicji w XIX wieku. W swoim wystąpieniu starali się znaleźć odpowiedź na pytanie, czy geografia i przyroda była szansą czy też barierą dla rozwoju gospodarczego i społecznego.

Dr hab. Agnieszka Hess, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, przedstawiła referat pt. *Co było pierwsze – jajko czy kura? Wyzwania metodologiczne w badaniach dotyczących instytucjonalizacji dialogu obywatelskiego w Polsce*. Badaczka zaprezentowała założenia metodologiczne w analizie dyskursu parlamentarnego dotyczącego organizacji pozarządowych w latach 1989–2019. Przedmiotem badań było funkcjonowanie „trzeciego sektora” oraz instytucjonalizacja dialogu obywatelskiego w Polsce.

Dr hab. Małgorzata Duda, prof. Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, i dr Katarzyna Wojtanowicz z tej samej uczelni zaprezentowały referat pt. *Centra usług społecznych jako nowa jakość świadczenia usług społecznych w gminie*. Badaczki wyjaśniły genezę centrów usług społecznych (CUS). Jednym z celów nowej instytucji było zapewnienie mieszkańcom dostępu do kompleksowych usług społecznych na poziomie gminy. Zaprezentowane zostały wybrane formy działalności CUS i ich rola w kreowaniu polityki lokalnej.

W wystąpieniu pt. *Procesy emancypacyjne w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Perspektywa historyczno-społeczna* dr hab. Edyty Czop, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, poruszone zostały kwestie łączenia obcych wzorców walki o prawa kobiet z rodzimym kontekstem społecznym. Jak zauważyła badaczka, przed rokiem 1939 korzystano głównie z dorobku emancypantek z krajów Europy Zachodniej, natomiast po 1945 czerpano z doświadczeń kobiet w ZSRR. Pozycja kobiet w Polsce, Czechosłowacji i na Węgrzech była związana z tradycją, religią oraz polityką, a ich emancypacja była sterowana przez władze komunistyczne.

Dr hab. Krzysztof Bochenek, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, w referacie pt. *Procesy modernizacyjne z perspektywy personalistycznej* podkreślił, że procesy modernizacyjne aktywizowane przez człowieka powinny służyć szeroko rozumianemu dobru. W wielu aspektach mogą jednak łączyć się z podejściem antypersonalistycznym. Z tego względu, zdaniem prof. Krzysztofa Bochenka, brak spójnej wizji człowieka, kryzysy więzi społecznych czy subiektywizm aksjologiczny stanowią zagrożenie również dla samych procesów modernizacyjnych.

W wystąpieniu pt. *Przemiana form komunikacyjnych w branży tytoniowej. Case study polskiego oddziału British American Tobacco* dr Joanna Trzaska-Wieczorek z Uniwersytetu Rzeszowskiego omówiła działalność w Polsce, ewolucję podstawowych wartości i strategię komunikacyjną firmy British American Tobacco. Wyjaśniła zależność pomiędzy treścią komunikatów a reputacją firmy tytoniowej, przedstawiła schemat relacji strategia–komunikat–odbiorca. Badaczka wskazała, że redukcja ryzyka zdrowotnego jest wspólnym mianownikiem komunikacji firm tytoniowych.

Dr Roman Lechniuk z Politechniki Lwowskiej we Lwowie (Ukraina) zaprezentował referat pt. *Kwestia agrarna w Galicji na przełomie XIX i XX wieku: pogląd konserwatywny*. Kręgi konserwatywne polskie i ukraińskie opowiadały się za przeprowadzeniem reform agrarnych drogą ewolucyjną. Ponadto w dyskusji w kręgach politycznych obecne były takie kwestie, jak agrarne przeludnienie kraju, rozdrobienie gruntów czy pauperyzacja chłopów. Ukraińscy konserwatyści wobec braku własnej arystokracji orientowali się w swojej polityce na warstwę chłopską i ich problemy (brak ziemi i ogromne zadłużenie).

Dr Barbara Szczepańska z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła przygotowany wraz z dr. hab. Stanisławem Kłopotem, prof. UW, referat pt. *Absorpcja postępu biologicznego jako wskaźniki modernizacji rolnictwa*. Głównym problemem poruszonym w tym wystąpieniu była kwestia innowacji biologicznych w rolnictwie. Badacze wskazali, że

postęp biologiczny ma kluczowe znaczenie w funkcjonowaniu rolnictwa, szczególnie dla gospodarstw wielkopowierzchniowych.

Referat pt. *Rola kół gospodyń wiejskich w procesach rozwoju wsi* został zaprezentowany przez dr Małgorzatę Dziekanowską z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i dr. Krzysztofa Bondyra z Fundacji Społeczeństwo i Gospodarka. Badacze przedstawili genezę kół gospodyń wiejskich na ziemiach polskich. Działalność KGW koncentrowała się m.in. na pomocy rodzinom wiejskich w wychowaniu dzieci, kształceniu czy ochronie zdrowia. Jak wskazali badacze, współczesne koła gospodyń wiejskich nawiązują do tych tradycji z przeszłości. Ich zdaniem kapitał ludzki i społeczny kół gospodyń wiejskich jest ważnym zasobem w rozwoju współczesnych obszarów wiejskich. Organizacje skupiają się na sprawach społeczności lokalnych oraz na podtrzymywaniu więzi z tradycją.

Jako ostatnia w tej części wystąpiła dr hab. Małgorzata Machałek, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego, z referatem pt. *Oświata rolnicza w PRL jako czynnik modernizacji wsi i rolnictwa*. Jak zauważyła, w okresie PRL bardzo często zmieniały się koncepcje oświaty rolniczej. W poszczególnych dekadach system oświaty składał się z kilku różnych typów szkół przygotowujących do zawodów rolniczych. Programy nauczania były aktualizowane do bieżących potrzeb, co w założeniach miało służyć szybszej modernizacji. W konsekwencji kształcenie rolnicze przyczyniło się do upowszechnienia wiedzy rolniczej w kraju.

Po zakończeniu wszystkich paneli dr Jarosław Kinal i dr Joachim Popek przedstawili *Scientific Projekt Workshop* dla zagranicznych uczestników kongresu. Zaprezentowali informacje o poszczególnych grantach badawczych oferowanych przez Narodowe Centrum Nauki. Po szeroko zakrojonej wieloaspektowej dyskusji poświęconej procesom modernizacyjnym w Europie Środkowo-Wschodniej, osiągnięciom i porażkom w poszczególnych gałęziach gospodarczo-społecznych prof. dr hab. Paweł Grata dokonał merytorycznego podsumowania kongresu. Przypomniął, że sympozjum składało się z siedmiu paneli, w którym uczestniczyło 112 badaczy z Europy Środkowo-Wschodniej, a także z Turcji, Iranu i Indii. Wygłoszono w sumie 84 referaty. Było to unikatowe wydarzenie, które połączyło badaczy z różnych krajów i dziedzin nauki. Na zakończenie profesor podziękował wszystkim za uczestnictwo, udział w polemikach i dyskusjach, przekazał informacje dotyczące publikacji pokonferencyjnej. Kolejny kongres organizatorzy planują zorganizować w 2024 lub 2025 r.